

BRASSAIVAL ÖTTŐL NYOLCIG

(Anna naptárából: 1970. október 13, kedd. Egy óra hosszat kerestünk parkolóhelyet a nagybani kereskedelem üzletnegyedében, ahol a Lettres Françaises szerkesztősége. Pierre Daix. Elbűvölő. Kiderült, hogy Arthur L. veje. Délután: Brassai-kiállítás, Brassai műterme, vacsora négyesben az Oriental bistrot-ban. Rohanás: Jeu de massacre, Ionescótól. Több hulla, mint Shakespeare összes művében összesen. A 15-ik halott után már csak nevetni lehetett... Utána: Le Flore.)

28. Öttől fél hétig

Délután öttől fél hétig, és fél héttől este nyolcig Brassaival. Őrzelmes izé két részben. Tulajdonképpen egyetlen rohanás, száguldás, sietőség kiváltotta izgalom, kárpótlásul, amiért kerek harminchárom évvel ezelőtt, 1937 viharos őszi Párizsában hiába vártuk őt Tihanyi Lajossal a Dôme teraszán, s ugyanezekben az órákban, öttől nyolcig; valahol a Földközi-tenger partján akadt épp fontosabb dolga. De most, kerek harminchárom év múltán, szerencsénk van. Ugyancsak onnan, a francia Délről, valahol Nizza és Juan-les-Pins között fekvő házából — Éze-village-ból — tért vissza a fővárosba, a „falak” kiállítására; a tárlat elrendezése, nyomtatványok, sajtó, tévé, vernisszázs, vásárlók, a jövő évi New York-i kiállítás előkészítése, csupa rohanás... S ha már levélben nem jelentettük be magunkat, ahogyan az természetes és jólneveltségünkhöz illő lett volna, zavarunkat elleplezendő a vendéglátó Hivatal útján kerestük meg őt, s már azért is, hogy akadjon a Hivatalnak reánk fordítható „establishment”-munkája, különben hogyan is létezhetne?, mert hiszen nem ugyanolyan Állami Hivatal ez is, mint minden más Állami Hivatal? Egy-más foglyai vagyunk. Közös játékszabályunk az udvariasság. Irigylem a hajasokat, illúzióikban kivonulnak a Hivatal, az Intézmény, az „establishment” mágiájából — egy más mágiába, a lélekhasadásos passzivitásba, vagy Párizsban az utcára, a társadalmi agresszivitásba. Melyik jobb, melyik rosszabb?... A „Galerie Rencontre”-ban már tüzetesen átvizsgáltuk a „falak”-at, amikor beviharzik az a hatvan esztendősenk tűnő, középtermetű, fűrge mozgású úr, aki minden bohémséget vagy feltűnést kerülő, enyhén hanyag, angolos külcsínjével hívja fel figyelmünket különösségére; megcéloz fénylő, éles, kíváncsi, de barátságos tekintetével — az arcot magyarul megjelent Picasso-könyve borítólappjáról ismerjük, a tekintetet a tegnapelőtt délutáni tévé-adásból —, franciául szólít meg, hátha nem mi vagyunk mi, magyarul válaszolunk; az első néhány mondatnyi kötelező formáság után máris képről képre haladunk — ezért kéretett a most jelképes jelentésű „Rencontre”-ba, a „Találkozás” galériába —, miközben mi eufóriásan mondjuk a magunkét, ő pedig a ma-

gáét. Ujjal mutogatja nekünk a képeken az eddig nonfigurálisnak látott, mintegy kínai mód lakkozottnak tetsző táblaképeken a legnaturálisabb részleteket, mintegy az idő gyors pergésére való tekintettel, elhanyagolva a „falak“ új műfaja kívánta esztétikai és szociológiai magyarázatát. A „falak“-ról egy kritikusa a reggeli újságban ezt írta: „a Királyok völgyének hieroglifáihoz hasonlatosan nemes és rejtélyes graffitik“. Holott gyönyörködésünkben — „inkantációnkban“ — csupa zenei képzet támadt bennünk a „falak“-kal, e tüneményes színekkel szemtől szemben, olyanok, mint: harmónia, ritmus, skála, futam, fokozás, elhalkulás, de ezt elmondanunk lehetetlen, az ő magyarázatai érdekesebbek is, ámbár mi mégis úgy véljük: itt még magyarázatként is fölösleges magánál a leképezett anyagi-természeti valóságnál több „realizmus“, több natúra: a „falak“ csillogó színes felülete, az objektív szép megvalósulásaként, e személyes elrablottságban már a művészi eszmélet eredeti esztétikai cselekedete, személyes egyszerűsége; művész alkotása, a Brassaié... Gilberte szintén beviharzik, hanyag esőkabátban, esernyő a hóna alatt — kicsoda napsütés odakint, és attól micsoda fény idebent! —, ő is fürge, sietős mozgású, gyorszavú, szinte röpköd az egész törékeny asszony, a keze, a kabátja, esernyője, táskája, hangja; ő az, akit Picasso megfeddett, több mint negyed százada már, hogy elfeledte katalán anyanyelvét. Brassainak dolga akad a „Rencontre“ titkárnökivel, visszasiet hozzánk, aztán rövid megbeszélés Monsieur Pierre de Fenyollal, a galéria igazgatójával, közben hol neki, hol Gilberte-nek tárlatlátogató tisztelőikkel kell szót váltania; csevegés, kölcsönös, fesztelen bókók, amik keleti fülünknek mind olyan roppantul finoman és európai hangzanak franciául; Brassai közli Gilberte-tel: nyugodtan ohajtana beszélgetni vendégeivel, velünk, átszaladunk barátjához ide a szomszédba, kávéra; már kint is vagyunk a Kerend a Dél utcán, Brassai egy lihegve érkező kritikus karjaiba szalad, valósággal a karjaiba, ölelkezés, csók, „Hamarosan visszatérek“, „Várom“. Barátja Tabac-bisztrot-jában isszuk meg a feketét, de Brassainak a barmannal sürgős megbeszélni valói vannak, nem jutottunk hát hozzá nyugodtan, meghitten elbeszélgetni: visszaroohanunk, ismét a „falak“ közt vagyunk, Brassai a kritikushoz siet, Gilberte a Cayrét dicséri, kérdi, Párizsban hol tanyázunk?, megmondjuk, ál, rég nem járt a Saint-Germain-des-Prés tájékán, de úgy hallotta, az mostanában tisztára az „Opéra de quat'sous“, a Háromgarasos opera, egy „sauvage“, egy vad világ. „Mondja, kedvesem — kérdi Annától —, maguknál ott a drugstore körül — mármint szemben a Flore kávéházzal — a nők még mindig haját viselnek?...“ „Nehéz válaszolni, túlon túl elterjedt a paróka, nem tudni mi van alatta.“ „Mondom, egy »sauvage« világ.“ Kuncogok, mert azt olvastam, hogy Gilberte mostanában macskákat fest, de azok olyanok, mint az orozslánok. Állunk a „Manifeste Rouge“ című kép előtt. Mindig ide kerülök vissza. Brassai: „Tudja, Méliusz, nem a kéz a kérdés, a kéz mindent megtanulhat, és mindent tudhat a festészetben, rajzban; a kéz: eszköz. Minden a szem. Ezen múlik a kép valósága, sorsa; ez a döntő. L'oeil. A szem.“ Ezzel a futammal arra a kérdésemre válaszolt, hogy a „falak“-at vagy a graffitiket egyszerre fogja-e be a filmkockákba, vagy az ős-felvételből részleteket vág-e ki? Megismétlem a kérdést... Szó se róla, a szem a felfedezett képiséget egyszerre ragadja meg, a maga szerkezeti teljességében, másképp az egész fabatkát sem ér. Csak a dilettáns

találgat. „A szem minden.“ Egész sor képen a cédula: eladva. A képek — fotók — ára méret szerint: 750, 1200, 1500, 2000 frank; a 70×100 méretű tehát, a mi pénzünkben, hozzávetőleg, 10 000 lej. Azaz 15 000 forint, azaz 3000 dinár, azaz 1000 rubel. Egy lemezről tizenkét levonat. Azaz 14 000 frank, illetve 140 000 lej... Messziről körözök egy magamban még csak itt fogalmazódó cél felé. Elmondom, Párizsban naponta írok, ez nagyon izgalmas számomra, néha úgy dolgozom, mintha mozgó filmkamerával, egyszerre a kommentárt is belefogalmazva... Ő: olvasta regényemet, köszöni, kitűnő, persze: így történt minden, Gallimard? az jó, az ő kiadója, jobban van az ottani emberekkel, de helyes, ha szkeptikus vagyok. Én: elmondom a Párizs-sal való harmadik találkozásom rövid lelki rajzát. Ő: a nyáron nála járt az öccse Brassóból, odalent Délen. Én: elhatároztam, hogy az itt töltött napokról írottakat megkísérlem majd könyvvé összekomponálni. Ő: háza a Riviérán — a La Manderea — háromszor — szinte — leégett; olvastam-e a francia erdőtűzről? Én: a „falak“ nemcsak hogy elvarázsoltak, teljesen adekváltak egy érzéssel, amióta ismét Párizsban vagyok, még nem találtam rá nevet; ezután már egészen másképp látom Párizst. Ő: szeretne, de nem utazik Romániába, az utak mentén nincs autószerelv, elvégre nyolcvanéves. Én: ha megírom, a könyvem címe: Napnyugati kávéház — olvasta-e annak idején Márai Napnyugati őráját? — és nem tudom miért, de mindez itt, a „falak“ közt jutott eszembe. Ő: a közelében lakik Beckett, úgyszólván szomszédok, igen jó barátságban vannak. Én: az az érzésem, hogy csodálatosabb címlapja könyvemnek el sem képzelhető, mint egy ilyen „fal“, mondjuk ez, a Manifeste Rouge című, rajta A S S A S I N graffitivel... Ő: ha el akarjuk érni a nyolcórás Ionesco-előadást — a Jeu de massacre nagyon érdekes! —, indulhatnánk, megmutatná még a műtermét... A nyelvem hegyén, hogy Picasso sem hallotta meg, amit nem akart, és furfanggal, erőszakkal elért mindent, amit akart, Brassai rajzaiból jelentős gyűjteménye van; felkiáltani szerettem volna, mert roppantul élveztem a helyzetet: „Micsoda remek tanítványa ön Picassónak, és én milyen tehetségtelen, vidéki utazó önök mellett!...“ Már kint vagyunk a Raspail-on. Hivatali kísérőnőnket leahagytuk, felszabadultan ült be Renault-jába, és elszáguldott. Brassai hirtelen mozdulattal taxi után veti magát, a bérgepkocsi mögül váratlanul egy kis, angol rendszámú, vérpiros Triumph ugrik ki; paraszthajszál választotta el, hogy el nem ütötte. A taxisofer és Gilberte között parázs latin vérmérsékletű vita keletkezik, a gépkocsivezető csak a garáza irányába hajlandó fuvarozni, ugyanis félóra múlva lejár a munkaideje, Gilberte szerint ez szabályzat-ellenes és önkényeskedés, végül kiderül, hogy a garázs épp célunk közelében; szent a béke. Gilberte búcsúzik, ő kopott kiskocsiján a fodrászhoz siet, de színház előtt együtt vacsorázunk az Orientalban, a Théâtre de Montparnasse oda egészen közel...

29. Fél héttől nyolcig

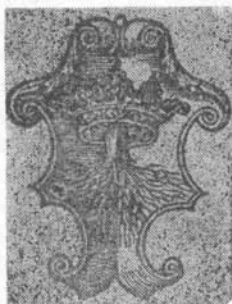
A Montparnasse sűrűjében törtünk előre, a Mitológiai Montparnasse-on; elhagytuk a vasútállomást, a Dôme-ot, a Coupole-t, a túlsó oldalon Rodin félelmetesen szép Balzac-szobrát; az egyetlen, amit a Calais-i polgárokon kívül tőle szeretek, s valahol itt lakik Ionesco... Fehérre me-

szelt, patinás, emeletes, udvaros házak mentén érkezünk a műteremhez. Az úttest túlsó oldalán hét-nyolc méter magasságban száraz, sebes, zörgő zúgással, a felszínen száguld a földalatti; pályáját rézsút hátradőlő fal támasztja; szabálytalan alakzatú, durván levert felületű bazalt-kövek fal-síkja; úgy találgatom, hogy az Observatoire táján lehetünk — tornyát reggelente a Cayré ablakából látom a Saint-Germain tetői fölé nyúlni —, talán az Avenue Denfert-Rochereau-n vagyunk, ha ugyan itt érkezik labirintusaiból a füstös napfénybe a metró, s akkor mögötte a Rue du Faubourg Saint-Jacques, ahol Brassaiék laknak... Milyen kíváncsi vagyok erre az otthonra, ott az utca sarkán túl, leírásból ismerem: egy nagypolgári épület ötödik emeletén, a lépcsőn vörös szőnyeg és az ajtón, Brassai monogramján a kopogtató... Arccal a bazalt-fal felé fordul, s rámutat: „Hol látta ezt, Méliusz?” „Nem emlékszem, hogy láttam volna valaha; ámbar... ahogyan nézem, mintha láttam volna mégis.” „Biztosan látta. Rousseau műterme itt volt a közelben. Ő festette le ezt a falat.”... Aha! A Brassai-féle „falak“-nak van hagyománya; a „Galerie Rencontre“ okker színű tájékoztató lapján Brassai Botticelliig és Leonardoig megy vissza... Megismétli: Beckett is itt lakik, egészen a közelben, úgyszólván szomszédok, igen jó barátságban vannak... Aha! Brassainak fontos és sokat jelent ez a barátság a nagy Megközelíthetlennel. De mi köze vajon Beckettnek a falakhoz? Némi szünet után, mellékesen: „Beckett ott volt a megnyitómon.”... Ismét szünet... Körülnézek, végig az utcán, a metró-pálya bazalt-falán; falak!, hol vagytok, Estragon és Vladimir, Pozzo és Lucky?; falak!, ezeket fedte el kitalált, buja, fantasztikus trópusi flórával Rousseau, mint egy bűnt — mint a mitológia illusztrációin szemérmét a fügefalevéllel az első emberpár —, a kövek pusztaságát, a falakat?; falak! hol vagy Apollinaire, óriási lúdtollal és papirtekerccsel kezében, ünnepi fekete öltönyben, oldaladon örök menyasszonyoddal: műzsáddal — a „pliszírozott“ nefelejcs-kék hippi-tógában —, műzsáddal, akinek az arca azonos a te arcoddal, és esküre emelt jobb keze azonos a te jobb kezeddal, ahogyan itt látott Rousseau?; falak!, hol vagy, Picasso, te matuzsálemi immár!, amint itt harminc évvel ezelőtt türelmetlenül Brassaihoz érkezve, ideges, felhangolt érdeklődéssel átlapozod a rajzait, és megkívánd őket, mint egy jó Greco-képet, mint én az előbb a Manifeste Rouge-t, amit már odaképzelttem otthoni falaimra, az Express címlapjáról letépett Vasarely Sarló és Kalapács-a mellé?; falak!, hol vagy, igazságtevő művészet Nagy Ideje?, évtizedeid egy szempillantat alatt összekeverednek, egymásba örvénylenek; gyönyörű Huszadik Század!... Ezt az érzést hogyan is mondhatnám el hirtelenjében Brassainak?, pedig hát ezt kellene elmondanom, és éppen ezért el is kell hallgatnom; Anna megszorítja kezem, tudja: ezekben a pillanatokban, most, történik valami; ismer: nesztelenül forog most az én benső, titkos filmkamerám fényérzékeny tekerce; Anna sejtí: ilyenkor, most, közel vagyok ahhoz, hogy elérzékenyedjem, tehát szükségem van intelmére: elidege- nedni!, fogja a kezem... Brassai nem is tudja, hogy mennyire megsze- rettem; rövid, gyors lépteivel, kulcsait csörgetve már elindult, de én még mindig a bazalt-falat nézem, a füstlepte ólomszürke kövek rézsütös, majdnem függőleges pusztaságát és hiábavalóságát, kijavítom magam: ólomszürke és hasznos hiábavalóságukat, a metróban emberek, az em- berekben ólomszínű bazaltkövek, de ők erről mit sem tudnak, pedig a füs-

tős falakat, a füstös köveket hordozzák magukban: Beckettet, Henri Rousseau-t, Picassót, Brassait a csörgő kulcsokkal a kezében; a métró odafent elrobogott... Ő megfordul — nem vette észre, hogy e néhány másodperc alatt mindent lefilmeztem, ami történt, csak leírni hosszú —, azt mondja: „Erre!...” Az udvar. Balra három szinten műtermek, a falusi kertre emlékeztető öreg és sűrű növényzet mögött, két hozzájuk ragasztott egyszintű atelié — a montparnasse-i műtermek sejtzaporodása —, maga ez az udvar, az épületek: egy monográfia anyaga talán, mert hát kik festettek, faragtak-csiszoltak itt még? és mit? — még zöldellő fák, szőlő, úgylehet a múlt századból itt felejtett, érdektelen szobrok, amiket nem vettek át a megrendelők, hátul az udvar mélyén lomb alatt, terített asztalnál rövid ujjú, csíkos trikóban, tengerésztiszt-sapkáját fejbübjára tolva, vilharvert hajós vacsorázik — mint valami dunai vontatón lakó vízi parancsnok —, piros kockás abrosszal terített asztalon üveg vörös bor, sajtok, saláták, délszaki gyümölcsök; kender-kötélen frissen mosott ruha szárad; bemutatkozás, „Hogy van, hogy van?“, „Kitünően, kitünően, remélem ön is.“, „Én is.“, odabent már ég a lámpa, Madame, a szép vereshajú épp ágyat vet, ránkbiccent, úgy látom, hogy a falakon, és mintegy farakásokba tetejezve, konvencionális képek tömege; hajós vagy festőművész? Ki tudhatná? Idegennek lenni ismeretlen világban annyi, mint találgatni, képzelegni, beleképzelni, dilettánsnak lenni... Brassai megnyitja különbejárát, saját Olümposzának vasajtáját, lámpát gyújt, kétszáz wattos villanykörte fekete dróton, körül polcok, magyarán „stelázsik“, tömve mappákkal, papírkötegekkel, dobozokkal, titokzatos holmival, könyvvel — száz kiállításra való, soha ki nem állított anyag — és kövek... Kerek, hasas, mindenféle formájú kövek, s mindent, a művészi terméket Picasso receptje szerint legtökéletesebben tartósító, fakó por takar... Brassai körülnéz: a helyén van-e a por áttetsző túlltakarója alatt ez a minden? Vagy: rakjon-e rendet vendégei tiszteletére? De ez csak az én képzelgése, hiszen ez az ő legszemélyesebb és legtökéletesebb rendje, csukott szemmel bármit megtalálna a műhelyében, mindent az egyetlen lehetséges és szükséges helyén. Az alacsony asztalkához int, nem szól, csak int. Felemel egy követ, a magasba tartja, a kétszázas égő fényébe, aztán egy másikat a vaskályha tetejéről, szürke, azt hiszem, hogy bazalt-kavics, Brassai csiszolásában; s csak a nélkülözhetetlen faragással, véséssel, a legfukarabb eszközökkel teremtett, vízőzön előtti, egy ősvilágból életre keltett női alakok; vízformálta, évszázadok, évezredek óta a természetben az ő számára előkészített kövek, csupa feminin kerekesség, formai szelidség a nőiesség domborulataival és lágy hajlataival, az anyag, a kő keménységének provokáló ellentmondásaként, puha ívű humorulat, dombocskák, telített kerekdedség, mondom, csupa nőiesség: a férfias kő fantasztikus és provokáló illúziója a faragott istennők, totemek, tabuk roppant serege: a Termékenység. Ki gondolta volna, hogy vannak nőnemű kövek is?... Láttam valahol egy fényképet Brassairól kőgyűjtés közben, hason fekszik, kezében kés és kő, mintha krumplit hámozna, mellette már egész halom, a háttérben a tenger... Felnyit egy durván ácsoltládát: apró és kilós, két-, három-, ötakilós kövek, már nagyobb szobrokhoz, felmutat egyet: „látja-e benne a meghajolt női torzót? Ez itt a háta...” Nézem és én is belelátom. „Amikor kiválogatom a galet-kat, már aszerint, hogy benne legyen a szinte kész,

a már-már tökéletes szobor... Galet, galet... Ejnye, mi a neve magyarul? „Kavics.“ „Persze, ejnye, ejnye... kavics. Kavics! Nem. Ezek galet-k!“ Nézzük a faragott és csiszolt, bőrnél simább kő női testeket az asztalon, a vaskályhán, csupa érzékiség, egy őshajdani fokon, amikor a szépség tudata még a férfi egyfajta szellemi anyaméhében szunnyadt, ringatózott, amikor az ember tudata még kő-éj volt, de lekerekített, sarkok nélküli mozdulatlanságként, immár éretten a megszólalásra, a megfejtő gondolatra, a gyengéd érzelemre; a kövek itt: csupa jel, csupa személyes üzenet a mélyből, a derengésből a sötétségben, csupa rugalmasnak tűnő, kőben alvó tökély; Brassai megsimogat egy öklömnnyi nyúlánk, kőbe álmódott szépséget, a gesztusban Freud eszméletét szólító visszavágyódás, visszakíváncozás a születés bűne előtti tiszta létbe, a tudatos fennmaradás vágya a lehető végsőig csiszolt bazalt-kavicsban... Az asztal alóli ládából előszedi a titkokat. „El kell dugnom Gilberte elől, haragszik miattuk...“ Fallikus nőszobrok... Tizenkilenc évesen, amikor apámmal, aki műveletlen volt, de osztrák-magyarban finánc, mint a fiatal Henri Rousseau franciában, és hallatlan vágy parázslott benne, hogy művelt embert faragjon önmagából, európai — sikertelenül —, mondom, tizenkilenc évesen, apámmal a Louvre-ban... egész testével eltakart előlem egy fekvő ógörög női szobrot, amelyet előbb hosszasan vizsgálgatott, és gyorsan elvonszolt onnan, de én Praxitelész izomkoloszusai közül visszaszöktem: csodálatos női márvány test!, bimbós melle két tündöklő, hófehér alma, szűz csípője egyetlen márvány hullám, és márvány combja, és elforduló sima márvány háta, és a karja, a telt és nyúlánk márvány karja, de mi rejlik e gyönyörűséges test alsó, fal felé fordult részén?, áthajoltam rajta felderíteni a titkot. Elállt a lélegzetem: a leány fiú volt. Egy leány Hermész. Egy fiú Aphrodité. A tolvajok istene és a szerelem istennője, amikor még valóságosan egy test és egy lélek voltak... Nézzük a kétszáz wattos lámpa fényében e pogány ünnepi alakokat, Brassai emberemlékezet előtti fallikus nőbálványait. „Mindez már eredendően benne volt ebben a két galet-ban, ... kavicsban.“ Gondosan visszacsomagolja... Texasi mágnások egész sorozatot vásároltak belőlük, a legtöbb Brassai-szobor Svájcban, a legjelentősebb Picasso-gyűjtő birtokában, de most ne vesztegessük az időt arra, hogy a világ milyen múzeumaiban, gyűjteményeiben található Brassai „kövei“, a „kövek“, amik akárcsak a „falak“, akárcsak a graffitik, csupa a Brassai szemével a város, a tenger, a patak természetiségétől elrablott szépség, a kövek hármas térbeli kiterjedésébe, a graffitik két dimenziójába, a „falak“ egysíkúságába belelátott szobor, naiv-kép és a színharmóniák megismételhetetlensége, Brassai egyedülisége: a Brassai-mű struktúrája; esztétikai belelátás a vak és öntudatlan anyagba — kezdetben vala a kő, kezdetben vala a fal, kezdetben vala a szem! — e látomások szuverén valóságként, a holt valóság életre keltéseként emberi mű: egy mitológikus, egy isteni aktus, a Montparnasse-on, Rousseau és Beckett között Picassóval cimborálva... Itt tanyáznék hát, Godot-ra várva, Estragon-én, ezek között a Beckett-díszletek között, ebben a porban, ezekkel a „kövek“-kel akár hajnalig is, amikor feldübörög odafent a bazalt-falon az első metró, vagy még tovább, amíg engem is belep a picassói por, hogy tartósítson. Rám férne az efféle... Odakint sötétedik... Vár Gilberte az Orientalban, ujjjaival türelmetlenül dobol a sarokasztalon, kar-

óráját nézi... Az Olümposz kapuja dőndülve becsukódik mögöttünk. A hajóskapitány, öltönybe bújt, fehér ingben, nyakkendővel — messziről érkezett vendégek járnak a Montparnasse eme családi parcelláján! —, előtte vitorlaként a széttárt Figaro esti kiadása, közben kávéját issza; a kompromittáló frissen mosott ruha, kenderkötél, vöröshajú feleség eltűnt, odabent a hófehér ágy megvetve, kézfogás, „À demain!“, „À demain!“, viszontlátásra holnap, mintha nem tudánk, hogy ez nem igaz... Odakint az esti szürkületben a fehér falakon barátságatlan, régi plebejus felirat — MERDE — még de Gaulle-t illetően, a nép szava, graffiti; metró zúg el fölöttünk, „...a végállomása ide huszonkét kilométer, a háború végén menekülnöm kellett, bombáztak, felkapaszkodtam abba a rohanó pokolba, itt vagyok...“, azt hiszem a Denfert-Rochereau térre értünk ki, Brassai hirtelen megfogja a karomat, megtorpan, a lábam elé mutat, ime egy kép a repedezett cementlapon, zöldes szín, egy vérszínű folt, a repedés: fekete vízszintes csordulás, a felszáradó — kigyuló mályvapiros-méregzöld rebegésű higanylámpák alázuhanó fényében — a szürke anti-szín berlini kékbe oldódik. „Látja, Méliusz, ez teljesen kész, tökéletes kép!“... Megbabonázottan nézem. Majdnem beletapostam egy Miró-ba, nem, egy vízszintes Brassai-„fal“-ba. Előrehajol, hosszan vizsgálja... „Kár, hogy felszárad!“... Milyen barbár is vagyok én!... Anna megszorítja kezemet... Gilberte-tel egyszerre érünk az Orientalba. Ablak előtti sarokasztal. A kibodorított, szőke, elvirágzott, régesrég alighanem a Montparnasse-szépe tulajdonosnővel barátságos, kölcsönös üdvözlés. Brassaiék bemutatnak. Kézfogás. Bók. Mit óhajtunk?... Csigaféléket nem... Üveg vörösbor, „abból a bizonyosból“, gőzölgő húsok, fűszeres saláták, veszedelmesen közeledik a Ionesco-előadás kezdete, a sajt ottmarad, a sűrű kocsi mellett szinte szaladunk, Brassai legelől, utána Gilberte fut az esernyővel, lobog az esőkabátja, végre megkerül az álló autófolyamban, megvan a kocsis; azt hiszem, a Montmartre-temető mellett száguldunk, „Gilberte! már megint siet, hová siet?!“ „A Théâtre de Montparnasse-hoz...“ Megállunk a Montparnasse színház előtt a Rue de Gaitén, kézfogás, búcsú. „A viszontlátásra, amint Spanyolországból visszatérnek, azonnal, rengeteg beszélgetnivalónk lenne, hiszen el se kezdtük, köszönünk mindent.“ Mi is köszönjük, a vacsora remek volt. „À bientôt!“ „À bientôt!“ Eleredt az eső. Zápor. Szél. Visszanézünk a lépcső tetejéről... Most már szabad visszanezünk!... Brassai az eső lebegő csipkefüggönye mögött a bal kezével integet... Látom-e még?... Pont harminchárom évig vártam erre a találkozásra. Megtörtént.

A Honterus-nyomda mesterjegye, Brassó címerével